

Dijamantska sutra

Vajracchedika prajnaparamita

Govor o transcendentnoj svesti

PREDGOVOR

Dijamantska sutra je najznačajnija i najpoznatija od četrdesetak dela stare *mahayanske* literature koja se naziva Prajnaparamita. Više istraživača (E. Conze, E. J. Thomas) je primetilo da tekst nije homogen i smatraju da se originalna verzija završava sa 13b pasusom, a da je ostatak kasnija kompilacija komentatora.

Tekst se sastoji od niza pitanja i odgovora koji Tathagata i njegov najdarovitiji učenik Subhuti izmenjuju. Time je i određen okvir teksta, radi se, dakle, o najvišem nivou inicijacije, koji podrazumeva potpunu pripremljenost subjekta i njegovu zrelost da odgovore prihvati. Kineska budistička tradicija (Tch'an) tvrdi da je čuveni učitelj ove tradicije Huei-neng, čuvši reči upravo ove sutre dosegao probuđenje.

Prividna paradoksalnost mnogih Buddhinih i Subhutijevih tvrdnji upućuje na to da se logika govora u ovoj sutri smešta iznad uobičajene zdravorazumske logike u kojoj dominira princip isključenja trećeg. No, ne treba iz ove metode, tako svojstvene Prajnaparamiti i Madhyamiki zaključiti da je kontradikcija opšta i jedina metoda. Ona je bez sumnje jedan od važnih koraka ka potpunom pročišćenju svesti, ali ne i jedini. Kontradikcija se, kako nas i sama etimologija reči navodi, događa na planu govora, i to prvenstveno diskurzivnog govora koji je karakterisan prisustvom onoga što se u sanskritu naziva *samjna*, a što mi u zavisnosti od konteksta možemo prevesti sa pojam, ime, koncept, konotacija.

Savet koji u više navrata susrećemo u tekstu Vajracchedike tiče se upravo tog plana – ne vezivati se, ne hvatati se za ono što je misao, um, koji je ključ sputavanja, odbaciti koncept (*samjna*).

Šta u ovom kontekstu predstavlja *samjna*? Ona je specifična sposobnost svesti (*citte*) da apstrahuje, da uhvati, da iz domena onoga što je prethodno dotaknuto čulnim iskustvom, i zadržano u umu i doživljeno kao utisak ili osećaj, zahvati, i dâ mu značenje u formi reči, imena ili koncepta. *Samjna* je, dakle, taj verbalni, mentalni, diskurzivni, konstruisani (*savikalpa*) deo odnosa svesti i njenog predmeta.

Nakon ovih objašnjenja može se lakše razumeti tekst Vajracchedike u kome Tathagata upozorava Subhutija na negativnu ulogu posebno štetnih *samjni*, kao što su *samjna* sopstva, bića, duše, individue, da bi u nastavku upozorenje proširio i na koncept *dharmi* uopšte, odnosno, njihovog odsustva *a-dharmi*. Na kraju se odbacuje i sama konceptualizacija. Posebno je interesantno i značajno naglasiti da negacija aktivne uloge koncepta ne povlači automatski afirmaciju njene suprotnosti. Čista afirmacija i čista negacija koncepta dele istu sudbinu. Oba dovode do 'posezanja' (*graha*); negativna uloga *samjne* je u tome što vodi posezanju, zauzimanju (pozicije), prionulosti, privrženosti i time onda sputanosti, brigi, neugodi, patnji i neslobodi. Negativni korelat samjne jeste svesno zauzimanje *pozicije*, izbor *stava*; baš kao i njegov pozitivni korelat, i on vodi sputanosti energije investiranih kroz *stav*. Poput splava koji je poslužio nakon što se stiglo na drugu obalu, svaka pređena pozicija treba da bude napuštena.

Nakon ovog napuštanja svega što je pozicija, moglo bi se, sledeći zdravorazumsku logiku, pomisliti da je svest i samu sebe dokinula, te da ništa više nije preostalo. Ceo se događaj o kome je reč i javlja kao mističan, jer onde gde zdrav razum više ništa ne razaznaje, odlučujuće mističko iskustvo zapravo i počinje.

Vajracchedika poziva bodhisattvu na taj najvažniji korak koji se sastoji u napuštanju svake fiksnosti, *svakog* oslonca u svesti, svake konceptualne poštapalice, u transcendenciju, sledećim rečima: „A onda Subhuti, bodhisattva–mahasattva treba da uspostavi neustoličenu svest (*apratisthita–citta*), svest koja nije ni u čemu ustoličena, ni u obliku, ni u zvuku, ni u mirisu, ni u ukusu, ni u dodiru, ni u *dharmi* ustoličena.”

Ne radi se o pasivnosti niti o kolapsu svesti, već o transcendentalnoj svesti, *apratisthita–citta* je najviši napor, najviše uzdignuće svesti ka sebi sličnom domenu, svojoj pravoj prirodi. Njome osvedočena Stvarnost dostiže dostojanstvo poslednjeg istinosnog uvida jer je podobna vanvremenskom karakteru 'takvosti' (*tathata*). 'Apsolut' je, naime, ako uopšte i može biti govora o apsolutu unutar budizma, označen upravo kao nediskurzivna i vanvremena, diskontinuirana datost, odnosno takvost, *tathata*. Ne zaustavljajući se ni na čemu definitivnom, ne upadajući u suprotni ekstrem, tj, ne povodeći se za suprotnošću, odnosno, odsustvom onoga što je prethodno bilo napušteno, svest samim tim ne biva određena, odnosno uslovljena nikakvom akcijom, ali ni nikakvom reakcijom. I suprotno od onoga što bi se inače moglo očekivati za one koji iskustvo ovakve čiste, transcendentalne svesti nemaju, ona upravo svojom (prividnom) neangažovanošću, odnosno neimpliciranošću, obezbeđuje sebi neobičnu mobilnost, dinamičnost, raspoloživost i prodornost. Poput bistrog ogledala ona u potpunosti i bez deformacija svedoči o prisutnosti, o takvosti (onome što uistinu jeste).

Veoma je važno naglasiti i ponoviti da *apratisthita–citta* nije vežba među vežbama, etapa među etapama, prosta tehnika. Iako je za njeno doseganje neophodna vežba, ona ostaje u suštini sposobnost svesti da obuhvati svako kretanje i sledi svaku aktivnost samsaričnog toka, a da pritom ne remeti najdublji, 'nirvanični' mir što ga je upravo svojim neprianjanjem dosegla.

Jedan od najpoznatijih kineskih učitelja meditacije (*dhyane*) Chen–houei, je govoreći o značaju *apratisthita–citta* rekao: „Neka ljudi samo nastoje da postignu neustoličenost (*apratisthita*) i postići će cilj meditacije.” Do koje mere ova ne–pasivna smirenost ide, možemo zaključiti iz činjenice da je u okviru tradicije *mahayana* jedina *nirvana* o kojoj je reč, označena kao *apratisthita* – odnosno *apratisthanirvana*.

Termin Probuđenje nije povezan ni sa jednim drugim terminom. *Apratisthita–citta* je najbliži terminu *bodhi*.

Zoran Zec
(preuzeto iz članka
'Istina kontradikcije
i svest bez oslonca',
Filozofska istraživanja,
18. god. 6, (1986) Sv. 3)

Uvod

1.a Zbor

(1) Ovako sam čuo. Jednom je Buddha boravio u Sravasti, u Đetinom gaju, u Anathapindada parku sa velikom skupinom monaha. Bilo je 1250 monaha i mnogo velikih bodhisatvi (bodhisattva–mahasattva). Rano izjutra Blaženi (Buddha) se obukao, uzeo svoju zdelu i otišao u Sravasti u prošnju. Kada je pojeo isprošenu hranu, vratio se u park, odložio zdelu i ogrtač, oprao noge i seo na mesto pripremljeno za njega. Prekrštenih nogu, sedeo je uspravno i pravog pogleda. Pristupili su mu mnogi monasi, poklonili se pred njegovim stopalima, obišli oko njega tri puta i seli u stranu.

1.b Subhuti postavlja pitanje

(2) Onda je prišao poštovani Subhuti i seo. Potom se pridigao, namestio ogrtač i, kleknuvši na jedno koleno, sklopljenih ruku se obratio Buddhi: „Velik je, o Blaženi, neizmeran je, o Tathagato, broj bodhisatvi koje si zaštitio i pomagao, o, uzvišeni i potpuno probuđeni. Veličanstveno je kako si te bodhisatve savršeno štitio i pomagao, o, uzvišeni i potpuno probuđeni. Kako onda treba da se ponašaju sinovi i kćeri iz dobrih porodica kada stupaju na put bodhisatve, kako da napreduju i obuzdavaju svoje misli?”

Buddha je odgovorio:

„Dobro pitanje Subhuti, dobro pitanje. U pravu si, kao što kažeš: Tathagata je pomagao bodhisatve, veoma im je pomogao, štitio ih je s najvećom blagonaklonošću. Stoga, čuj me Subhuti, reći ću ti kako treba da se ponašaju i obuzdavaju svoje misli oni koji su krenuli putem života bodhisatve.”

„Neka tako bude, Blaženi” reče Subhuti, pošto se smestio.

Bodhisatvin životni tok

2.a Bodhisatvina namera

(3) Buddha reče: „Onaj ko je krenuo životom bodhisatve treba ovako da misli: 'Moram da vodim sva bića univerzuma u nirvanu, bića rođena iz larvi, iz jaja, iz materice, i ona koja se na čudesan način materijalizuju. Moram da ih odvedem u nirvanu gde ništa ne preostaje. Ali, iako ću bezbrojna bića uvesti u nirvanu, ni jedno biće, ma koliko ih bilo, neće biti uvedeno u nirvanu.' A zašto misli tako? Zato što ako bodhisatva misli da postoji 'biće', kao takvo, ne može biti bodhisatva. Zašto je to tako? O, Subhuti, nije bodhisatva onaj ko ima predstavu o sopstvu, o biću, o duši i individui.”

(4) „Osim toga, Subhuti, bodhisatva koji saučestvuje sa drugima treba da oslobodi najpre sebe. Kada saučestvuje sa drugima treba da je slobodan od žudnje za lepim pogledima, privlačnim zvucima, ukusima ili mirisima, čulnim uživanjima i zavodljivim mislima. Bodhisatva treba da daje drugima bez ikakvog uticaja zavodljivih objekata. Zašto? Zato što bodhisatva koji saučestvuje sa svima, a nije pod uticajem takvih objekata, požnjeće ogromne dobrobiti.

Šta misliš, Subhuti, da li možeš spoznati svu širinu prostora prema istoku?”

„Ne, Blaženi. Nije moguće spoznati svo prostranstvo prostora prema istoku.”

„Subhuti, da li je moguće spoznati granice prostora prema severu, na jugu ili zapadu? Ili u bilo kom pravcu u univerzumu?”

„Nije, poštovani.”

„Isto tako, Subhuti, nije moguće spoznati ogromne dobrobiti koje stiče bodhisatva koji saučestvuje, a nije zaveden pojavama.

(5) „Šta misliš, o Subhuti, može li neko da vidi Tathagatu u fizičkim pojavama?”

„Ne, poštovani. Nije moguće videti Tathagatu u fizičkim pojavama. Zašto? Zato što njegova fizička pojava nije njegova suština.”

„U pravu si Subhuti. Pojava fizičkog prisustva je u potpunosti iluzija. Dok to čovek ne shvati, ne može da spozna Tathagatu.”

(6) Subhuti s poštovanjem upita Buddhu: „Poštovani. Ako u budućnosti neko čuje ovo učenje (dharma), ili njegov deo, da li će se istinska vera probuditi u njemu?”

„U to nema sumnje, Subhuti. Čak i 500 godina posle Tathagatinog odlaska u nirvanu, biće nekog ko će, praktikovanjem milosrđa i s čvrstom verom u učenje, ili njegove delove iz spisa, potpuno probuditi svoj duh. Ali znaj da su takve osobe davno zasadile seme ove vrline, ne pred jednim budističkim hramom, ili dva, ili pet, nego pred stotinama i stotinama buddha, tako da, kad budu čuli delove i rečenice ovog učenja, čista vera će se odmah probuditi u njihovom duhu.”

„Subhuti, Tathagata zna da će osećajna bića, koja su probudila veru slušanjem ovog učenja, ili njegovih delova, sakupiti neprocenjive zasluge i blagoslove. Kako ja to znam? Po tome što su ta osećajna bića sigurno napustila takve neosnovane predstave o pojavama, kao što je njihovo sopstvo (ego), sopstva drugih ljudi, živih bića uopšte, i univerzalno sopstvo. Ako nisu, onda će njihov duh najpre morati da shvati istinu o tome, i nakon toga će moći da praktikuju milosrđe i drže se učenja.”

„Štaviše, ta osećajna bića mora da su napustila sve neosnovane predstave o tome da postoji lično sopstvo (ego), sopstva drugih, živih bića uopšte, i univerzalno sopstvo. Inače njihovi umovi ne bi shvatiti pravu istinu o takvim relativnim predstavama. Osim toga, ta osećajna bića mora da su već odbacila sve neosnovane pojmove o svom nepostojećem egu, egu u drugim ljudima, živim bićima uopšte, i univerzalnom egu. Inače, njihov duh bi se još hvatao za takve pojmove. Stoga, svako ko traži potpuno probuđenje, treba da odbaci ne samo sve ideje o svojoj individualnosti, individualnosti drugih ljudi, živih bića uopšte, i o božanskoj individualnosti, već treba takođe da odbaci i svaku predstavu o nepostojanju takvih ideja.

Kada Tathagata u svom podučavanju koristi koncepte i ideje, ljudi treba da budu svesni nerealnosti takvih konceptata i ideja. Treba da znaju da Tathagata, koji poučava duhovnim istinama, uvek koristi takve pojmove kao što se koristi splav za prelazak preko reke. Kada se pređe reka, splav više nije od koristi, i zato treba da se odbaci. Toliko je proizvoljnih konceptata i ideja o postojanju duhovnih stvari (dharma) koje čovek spozna kada dostigne probuđenje. Koliko je više konceptata i ideja o nepostojećim stvarima (ne-dharma)!”

(7) „Šta misliš, Subhuti, da li je Tathagata postigao išta što može da se opiše kao potpuno probuđenje? Da li ti je ikada preneo takvo učenje?”

Subhuti odgovori: „Kako ja razumem učenje Blaženog, ne postoji takva stvar kao potpuno probuđenje, niti je moguće Tathagati da puđučava ma kakvu posebnu duhovnu istinu. Zašto? Zato što je suštinska priroda onoga što puđučava Tathagata neshvatljivo i nedokučivo; to nije ni postojeće ni nepostojeće, to nije ni pojavno, ni spoznajno. Šta to znači? To znači da buddhe i bodhisatve nisu postigli probuđenje pomoću konceptata i učenja (dharma), nego direktnom spoznajom, spontano i prirodno.”

(8) „Šta misliš, Subhuti, ako sledbenik dâ blago dovoljno da se ispuni 3000 univerzuma, hoće li on steći velike blagoslove i zasluge?”

Subhuti odgovori: „Neće steći velike blagoslove i zasluge. Zašto? Zato jer ono što Buddha označava kao blagoslov i zasluga nije ništa objektivno. On je o tome govorio samo u relativnom smislu.”

Blaženi nastavi: „Ako neko, nakon učenja i razmatranja makar i jedne strofe ovog učenja, objasni njeno značenje drugima, njegovi blagoslovi i zasluge biće mnogo veći. Zašto je tako?”

Zato što su objašnjenja kako su buddhe postigle nenadmašno probuđenje, i njihova učenja, došla iz ovih svetih spisa. Ipak, Subhuti, moram da povučem svoje reči čim ih izgovorim, jer nema ni buddha, ni učenja (dharma).”

(9) „Šta misliš, Subhuti, ako pretpostavimo da je neko ušao u bujicu bivstvovanja, može li svojevolutno da kaže: 'Ušao sam u bujicu?'”

Subhuti odgovori: „Nikako gospodine. Jer iako ulazi u tok života (preporađanje), on zapravo nije ušao ni u šta, niti je njegov um svestan takvih svojevolutnih koncepcija kao što su oblik, zvuk, miris, dodir i razmišljanje, kako bi mogao da zna da je ušao u tok. Upravo zato se ljudi i nalaze u bujici bivstvovanja”

„Šta misliš Subhuti, ako pretpostavimo da neko ima još jedan život više da se inkarnira, može li on da kaže: 'Imam još samo jedan život da odživim (pre nirvane)'?”

„Nikako gospodine. Jer ako je određen još samo jedan život, onda znači da nema ponovnog rađanja ni u ovom svetu, ni u nekom drugom. Samo ako ovo zna, čovek se može roditi još samo jednom.”

„A šta misliš Subhuti, ako pretpostavimo da neko neće nikada biti ponovo rođen, može li ta osoba reći: 'Ja se neću ponovo roditi?'”

„Nikako gospodine. Jer ako zaista neće nikada biti ponovo rođen, on tada i ne razmišlja u takvim neosnovanim konceptima. Upravo zato i neće biti ponovo rođen.”

„Šta misliš, Subhuti, ako pretpostavimo da je neko potpuno probuđen, hoće li ta osoba pomisliti: 'Ja sam budan (buddha)'?”

„Nikako gospodine. Jer u stvarnosti ne postoji takva stvar kao 'probuđena osoba'. Ako se neko drži takve misli, kao 'Ja sam budan', biće vezan za ideju o sebi, o drugima, o živim bićima, i postojanju uopšte. O, gospodine, rekao si da sam postao smiren u neutemeljenoj svesnosti, da sam dosegao vrhunac mogućnosti, i da sam zato probuđen. Ako gajim misao 'Ja sam budan i slobodan od želja', ti dobri gospodine, ne bi rekao da uživam u iskušavanju tihovanja i smirenja. Ali ja se zaista ne držim takve misli, tako da s pravom možeš reći: 'Subhuti uživa u iskušavanju smirenja i tišine.'

(10) „Šta misliš, Subhuti, kada je Tathagata u prethodnom životu bio s Dipankara buddhom, da li sam tada primio određeno učenje, ili postigao neki stepen samokontrole, zahvaljujući čemu sam kasnije postao buddha?”

„Ne, poštovani. Kada je Tathagata bio učenik Dipankara buddhe, zaista nije primio neko određeno učenje, niti je postigao neku posebnu nadmoć.”

„Šta misliš, Subhuti, da li velike bodhisatve ukrašavaju rajska polja u koja ulaze?”

„Nikako, gospodine. A zašto? Zato što je ono što podrazumevaš kada kažeš 'bodhisatve ulepšavaju rajska polja' kontradiktorno, jer kada bi bodhisatve ulepšavali rajska polja, ona više ne bi bila rajska polja. Stoga, izraz 'bodhisatve ulepšavaju rajska polja' je samo govorna figura.”

Blaženi je tada nastavio: „Zato, Subhuti, bodhisatva treba da uspostavi svest koja nije ničim uslovljena (apratisthita–citta), svest koja nije ni oblikom uslovljena, svest koja nije ni zvukom uslovljena, ni mirisom, ni ukusom, ni dodirom, ni mislima, niti je uslovljena samim ovim učenjem (dharmom). Treba da koristi svest neuslovljeno, neposredno i spontano, bez ikakve namere i unapred stvorenih pojmova i utisaka nastalih na osnovu čula.”

„Subhuti, da je nečije telo veliko kao planina, šta misliš, da li bi se to telo smatralo velikim?”

„Neizmerno velikim, gospodine. Jer ono što ti podrazumevaš pod izrazom 'ogromno telo' nije ograničeno nijednom neosnovanom koncepcijom, tako da se s pravom može smatrati velikim.”

(11) „Šta misliš Subhuti, kada bi bilo više reka Gang, toliko koliko ima zrnaca peska u reci Gang, da li bi te reke bile mnogobrojne?”

„Neizmerno brojne, gospodine. Ako bi reka bilo isto koliko ima zrnaca peska.”

„Subhuti, ako bi neka dobra osoba, bilo muškarac ili žena, darovala vrednih stvari isto koliko ima zrnaca peska u svim tim mnogobrojnim rekama, da li bi takva zasluga bila značajna?”

„Vrlo značajna, gospodine.”

„Subhuti, ako bi druga osoba, nakon izučavanja i nepristrasnog razmatranja makar jedne strofe ovog učenja, mogla da je objasni drugima, njena zasluga bila bi veća.”

(12) „Štaviše, Subhuti, ako bi neka osoba u nekom mestu poučila makar jednu strofu ovog učenja, to mesto bi postalo sveto, i bilo poštovano od brojnih kraljeva, kao da je sveti hram. Koliko bi svetije to mesto bilo ako bi ta osoba poučavala celo učenje! Budi uveren, Subhuti, takva osoba će postići potpuno prosvetljenje, a mesto gde se ovo učenje poštuje biće kao oltar posvećen Buddhi, ili nekom od njegovih velikih učenika.”

(13a) Subhuti reče Blaženom: „Pod kojim imenom ćemo znati ovo učenje, da ga poštujemo i izučavamo?”

Buddha je odgovorio: „Taj sveti spis treba da bude poznat kao Transcendentalna svesnost dijamantske jasnoće i oštine. Pod tim imenom treba da bude poštovan i proučavan. Šta to ime znači? To znači da Buddha nije imao na umu nikakvu konačnu ili dogmatsku koncepciju, kada ga je tako imenovao. Ovaj spis je jak i oštar kao dijamant koji odseca sve ustanovljene koncepcije, i prevodi čoveka na drugu obalu, do probuđenja.

Šta misliš, Subhuti, da li vam je Tathagata dao neko određeno učenje u ovom spisu?”

„Ne, blaženi gospodine, Tathagata nam nije dao nikakvo određeno učenje u ovom spisu.”

(13b) „Šta misliš, Subhuti, da li su atomi 3000 svetova brojni?”

„Zaista su brojni, gospodine.”

„Subhuti, kada je Tathagata govorio o atomima, nije mislio da ima neku određenu i konačnu zamisao, već je samo koristio reči kao govorne figure. Tako je isto sa rečju 'univerzum'. Ta reč ne dokazuje nikakvu određenu ili proizvoljnu ideju. Ja samo koristim reči kao reči.”

(13c) „Šta misliš, Subhuti, može li neko da shvati osobenost Tathagate na osnovu 32 fizička obeležja njegove uzvišenosti?”

„Ne, Blaženi. Ne možemo shvatiti uzvišenu osobenost Tathagate pomoću 32 fizičke oznake njegove uzvišenosti. Zašto? Jer ono što je Tathagata izrazio kao 32 fizička obeležja uzvišenosti, ne daje ni jednu određenu niti proizvoljnu potvrdu o buddhinim osobinama. Reči su samo govorne figure.”

(13d) „Subhuti, ako dobar i veran sledbenik, svejedno da li muškarac ili žena, radi milosrđa žrtvuje svoj život iz generacija u generaciju, za onoliko generacija koliko ima zrnaca peska u 3000 univerzuma, a neki drugi sledbenik samo izučava i drži se jedne jedine strofe ovog učenja, i objašnjava je drugima, njegovi blagoslovi i zasluge biće veći.”

(14a) Pošto je Subhuti pažljivo saslušao reči Blaženog, ovo učenje je duboko prodrlo u njegovu svest, i shvatio je da je ono pravi put za probuđenje. Sa suzama u očima je rekao: „O, blaženi gospode, nikada ranije nisam tako duboko razumeo ovo savršeno učenje. Otvorio si moje oči za transcendentalnu svesnost.

Poštovani, ono što je poučavano o pravom značenju pojava, nema ni konačno ni određeno značenje. Ovo učenje je, kao što kažeš, splav koji nas prevodi na drugu obalu. Plemeniti gospodine, sada, kada imam priliku da slušam ovo učenje, nije mi teško da usredsredim svoj um na njega i jasno razumem njegovo značenje; ono u meni budi čistu veru. U

budućnosti, posle 500 godina, ako bude nekih koji su spremni da ga čuju i postignu probuđenje, sposobnih da usredsrede svoj um na njega, da ga jasno shvate, da probude čistu veru u njega, oni će postati plemenite i istaknute osobe. Ako bude takvih ljudi, oni će moći da probude čistu veru zato što su prestali da neguju neke neosnovane predstave o njihovoj individualnosti (egu), individualnosti drugih bića, ili o božanskoj individualnosti. Zašto? Zato što ako se drže neke određene ili proizvoljne predstave o svojoj individualnosti (egu), držaće se nečeg što ne postoji. Tako će biti i sa neosnovanim koncepcijama o individualnosti drugih ljudi, živih bića uopšte ili o božanskoj individualnosti. To su sve koncepcije o nepostojećim stvarima. Takva osoba, sposobna da odbaci sve neosnovane koncepcije o pojavama, odmah će postati buddha.”

Blaženi je bio zadovoljan ovim odgovorom i rekao je: „Zaista, zaista je tako. Ako onaj ko čuje ovo učenje, ne bude iznenađen niti uplašen, i ne ustukne pred njim, zaista je izuzetna osoba.”

(14b) „Govoreći o praksi transcendentnog smirenja, Tathagata nije držao ni do kakvih despotskih koncepcija o pojavi smirenja, to se samo odnosilo na iskustvo transcendentnog smirenja. A zašto je ono takvo? Zato što, kad je u prethodnom životu princ Kalinga sekao moje telo na komade, čak i tada sam bio oslobođen predstava o svojoj individualnosti (egu), individualnosti drugih, živih bića uopšte, i o božanskoj individualnosti. Da sam se tada držao nekog od tih proizvoljnih ubeđenja, zapao bih u netrpeljivost i mržnju.”

„Pored toga, Subhuti, sećam se da sam tokom 500 svojih prethodnih života, iz života u život vežbao trpeljivost, da gledam na svoje postojanje smerno, kao da sam bio svetac pozvan da podnosim poniženja. Čak i tada je moj duh bio slobodan od neosnovanih ubeđenja o mojoj individualnosti, individualnosti drugih ljudi, živih bića uopšte, i o božanskoj individualnosti.”

(14c) Buddha je nastavio: „Kad veliki bodhisatva počne marljivo da vežba postizanje nenadmašnog probuđenja, on (ili ona) mora da napusti privrženost za neosnovane predstave o stvarnosti. Kada misli, on (ili ona) treba potpuno da odbaci sve misli povezane sa čulnim pojavama vida, zvuka, ukusa, mirisa, dodira, i svako rasuđivanje koje se zasniva na njima, držeći um slobodnim od takvih neosnovanih predstava o stvarnosti. Um je smeten rasuđivanjem koje je ograničeno čulnim utiscima, i neosnovanim koncepcijama koje se javljaju zajedno s njima. Kada je tako smeten, on stvara uobrazilju o sebi i svom odnosu sa drugim sopstvima. Zato je Tathagata stalno podsticao velike bodhisatve u praksi saučešća, i da ne padaju pod uticaj ma kakvih neosnovanih koncepcija o stvarnosti, koje su zasnovane na viđenju, slušanju itd.”

„Velike bodhisatve treba da učestvuju u zbivanju, a da na njih ne utiču nikakve unapred stvorene predstave, ni prema sebi, ni prema drugima, i s jedinom svrhom da sva osećajna bića imaju dobrobit; uvek se podsećajući da na 'ja', 'druge' i 'osećajna bića' treba gledati samo kao na puke reči. I pored toga, Subhuti, učenje Tathagate je istinito, verodostojno, nepromenljivo; nije ni preterano, ni varljivo. Takođe su istinita i ostvarenja Tathagate, ona nisu ni realna, ni nerealna.”

„Subhuti, ako veliki bodhisatva, dok čini milosrđe, drži u svom umu bilo koju od tih neosnovanih predstava, s kojima pravi razliku između sebe i drugih, biće kao onaj koji hoda po mraku i ne vidi ništa. Ali, ako veliki bodhisatva, čineći milosrđe nema neosnovanih predstava da ikome išta čini, i da će takvim delanjem steći blagoslove i zasluge, biće kao osoba koja jasno vidi na sunčevoj svetlosti.”

„Ako u budućnosti bude dostojnog čoveka (ili žene) sposobnog da shvati ovo učenje i pridržava ga se, njegov uspeh i postignuće nepojmljivih blagoslova i zasluga biće trenutno poznati i uvaženi od svevidećih Tathagata.”

(15) Blaženi je nastavio: „Subhuti, ako je neki dobar čovek, ili žena, u svojoj revnosti da sprovede milosrđe spreman da žrtvuje svoj život ujutru, u podne ili uveče, u toliko mnogo

slučajeva koliko ima zrnaca peska u reci Gang, a ti slučajevi se ponavljaju 100.000 eona, da li će njegove zasluge i blagoslovi biti veliki?”

„Zaista će biti veliki, gospodine.”

„Pretpostavimo, Subhuti, da je neko drugi izučavao i upražnjavao ovo učenje s čvrstom verom. Njegovi blagoslovi i zasluge biće veći. Ali, ako neko, osim izučavanja i upražnjavanja, sa predanošću razjašnjava i drugima ovo učenje, umnožava ga i širi, njegov blagoslov i zasluge biće mnogo veći.

Drugim rečima, Subhuti, u ovaj spis je uložena dragocena, neizmerna i neizreciva vrlina i snaga. Tathagata razjašnjava ovo učenje samo onima koji iskreno i istrajno nastoje u potpunosti da ostvare savršeno prosvetljenje, i dostignu bodhisatvin stepen saučešća u zbivanju, koji je svojstven Velikom putu (mahayana). Ako ljudi budu sposobni da izčavaju i primenjuju ovaj spis sa oduševljenjem i verom, da ga tumače drugima i nadaleko šire, Tathagata će im biti zahvalan i podržavaće ih dok ne ostvare svoje dragocene, neizmerne i čudesne vrline. Takvi ljudi će sa Tathagatom učestvovati u radu na širenju saosećajnosti i u njegovom prosvetljenju.

A zašto je, Subhuti, ovo obećanje ograničeno samo na sledbenike Velikog puta? Zato što sledbenici lakših puteva nisu sebe još dovoljno oslobodili takvih neosnovanih predstava kao što su 'sopstvo', 'biće', 'duša', 'individua', pa zato još uvek nisu sposobni da ovo učenje iskreno i s verom proučavaju, izuče i druge u njega upute.

Čuj, Subhuti, gde god da se ovo učenje proučava i tumači, to mesto će postati sveta zemlja kojoj će bezbrojna duhovno nadarena bića prinositi ponude. Takva mesta, ma koliko da su skromna, biće poštovana kao da su slavni hramovi, i bezbrojni hodočasnici će tu dolaziti da ih obožavaju. Nad njima će bdeti duhovno napredna bića, i obasipaće to mesto nebeskim cvećem.”

(16) Blaženi je nastavio: „Subhuti, bude li među vernicima onih čija karma još nije sazrela, i koji prvo moraju da propate prirodnu odmazdu za zla počinjena u nekom od prethodih života, tako što će biti degradirani u niži oblik življenja, i oni treba iskreno i s verom da izučavaju i sprovode ovo učenje, iako će time biti prezreni i progonjeni od ljudi; njihova karma će odmah sazreti i dostići će najvišu, potpunu budnost.

Subhuti, sećam se da sam davno, bezbroj eona pre Dipankara buddhe, besprekorno služio, obožavao, i primio duhovne instrukcije i disciplinu od 84.000 milijardi buddha. Ipak, ako u dalekoj budućnosti, u poslednjoj eri postojanja sveta, učenik verno izučava i sprovodi u praksi ovo učenje, blagoslov koji će tako steći biće daleko veći od onog koji sam ja stekao tokom dugih godina službe i discipline pod tim brojnim buddhama. Da, to će nadmašiti moju malu zaslugu u odnosu bilion prema jedan.”

Buddha je nastavio: „Subhuti, u suprotnosti je ono što sam rekao o neprocenjivom blagoslovu koji će doći iskrenim sledbenicima koji sprovode, izučavaju i primenjuju ovo učenje u tim dalekim vremenima. Moram da vam kažem da će verovatno biti nekih učenika koji će, čuvši ovo učenje, biti zbunjeni i neće verovati u ono što su čuli. Subhuti, treba da zapamtiš da, isto kao što duhovna poruka ovog učenja nadilazi ljudsku misao, tako će i posledice i krajnji rezultati izučavanja i praktikovanja biti neshvatljivi.”

(17) Onda je Subhuti pitao Blaženog: „Ako neka dobra osoba, bilo muškarac ili žena, koja je sebi postavila za cilj potpuno probuđenje, još uvek nalazi da joj je um uznemiren, kako da ga smiri, kako da podjarmi zabludele misli i strasti?”

Uzvišeni je odgovorio: „Subhuti, svaka dobra osoba koja se usredsređuje na postizanje potpunog probuđenja, treba da neguje jednu misao: nameru da ostvari najvišu transcendentalnu svest u nameri da pokaže svim osećajnim bićima večni mir i slobodu nirvane. Ako je ova namera iskrena, sve živa bića su već oslobođena. Pa ipak, Subhuti, ako spozna punu istinu, čovek zna da ni jedno osećajno biće nikada ne biva oslobođeno. A zašto, Subhuti? Zato što ako se velike bodhisatve zadržavaju na bilo kojoj od neosnovanih predstava o 'sopstvu', 'biću' 'duši' i

'individuama', ne mogu se zvati velikim bodhisatvama. A šta to znači, Subhuti? To znači da ne postoje osećajna bića koja bivaju oslobođena, i da nema ega koje može započeti vežbu za postizanje potpunog probuđenja.

Šta misliš, Subhuti, kada je Tathagata bio sa Dipankara buddhom, da li je imao bilo koju neosnovanu predstavu o duhovnoj istini s kojom je intuitivno težio najvišem probuđenju?”

„Ne, gospodine. Kako ja razumem šta govoriš, kada si bio sa Dipankara buddhom nisi imao nijednu neosnovanu predstavu s kojom si intuitivno tražio potpuno probuđenje.”

Buddha je time bio vrlo zadovoljan i reče: „U pravu si, Subhuti. Pravo govoreći, nema ni jedne neosnovane predstave o duhovnoj istini kao takve. Da je postojala, Dipankara ne bi predvideo da ću u nekom budućem životu postići stanje buddhe pod imenom Sakjamuni. Šta to znači, Subhuti? To znači da ono što sam postigao nije ništa određeno i neosnovano što bi se moglo nazvati 'potpunim probuđenjem', zato što je stanje buddhe jedinstvo sa bićem i svim stvarima, sa onim što jeste – svobuhvatno, nazamislivo, neizrecivo.

Pretpostavimo, Subhuti, da postoji učenik koji tvrdi da je Tathagata imao neke predstave o duhovnim istinama s kojima je tragao za potpunim probuđenjem. Shvati, Subhuti, da Tathagata uistinu nije imao nikakvu unapred stvorenu predstavu o duhovnoj istini s kojom je tražio potpuno probuđenje.”

Plemeniti je zatim istakao sledeće: „Subhuti, stanje buddhe koje je Tathagata postigao je i isto i različito od potpunog probuđenja. To je samo drugi način da se kaže da su sve stvari i pojave u istom bivstvu s stanjem buddhe i potpunim probuđenjem, da to nije ni stvarnost ni nestvarnost, ali je neshvatljivo i neizrecivo sjedinjeno sa svim pojavama u otvorenosti i tišini. Zato ja kažem, Subhuti, da duhovne istine o bilo čemu ne mogu da sadrže nikakve proizvoljne i neosnovane predstave o pojavama, ma kako univerzalne bile. Zato se to naziva istinom, i zato ne postoji takva stvar kao što je istina.”

„Subhuti, pretpostavimo da govorimo o veličini ljudskog tela. Šta bi ti pod tim podrazumevao?”

„Poštovani, razumeo sam da Blaženi ne govori o veličini ljudskog tela na osnovu proizvoljne koncepcije o ljudskom biću. Shvatam da reči imaju samo pretpostavljena značenja.”

„Subhuti, to je isto kao kada velike bodhisatve govore o oslobođenju bezbrojnih bića. Ako imaju na umu ma koju neosnovanu predstavu o osećajnim bićima, ili o njihovom broju, nisu dostojni da se nazivaju velikim bodhisatvama. A zašto, Subhuti? Jer se nazivaju velikim bodhisatvama upravo zato što su odbacili takve neosnovane predstave. A to što je istina o jednoj neosnovanoj predstavi, istinito je za sve predstave. Učenje Tathagate je potpuno slobodno od svih neosnovanih predstava, kao što su predstave o 'sopstvu', 'biću', 'duši' i 'individuama’.”

Da bi ovo učenje pojasnio i učvrstio, Buddha je nastavio: „Ako bi veliki bodhisatva ovako govorio: 'Ja ću dopuniti budistički raj', ne bi bio dostojan da se nazove velikim bodhisatvom. Zašto? Zato što je Tathagata jasno učio da kada veliki bodhisatva koristi slične reči, ne sme imati na umu nikakvu neosnovanu predstavu o pojavama; da treba da koriste takve izraze samo kao puke reči.

Subhuti, samo oni učenici čije razumevanje može dovoljno duboko da prodre u smisao Tathagatinog učenja koje se odnosi na nepostojanje ega i bića po sebi, i da shvate njegovo značenje, dostojni su da se nazovu velikim bodhisatvama.”

(18) Zatim je Budda upitao Subhutija: „Šta misliš, da li Tathagata ima običan pogled?”

Subhuti odgovori: „Svakako, on ima uobičajen pogled.”

„Da li ima pogled prosvetljenja?”

„Naravno, Tathagata ima prosvetljen pogled, inače ne bi bio Buddha.”

„Da li Tathagata ima pogled transcendentnog uvida?”

„Da, Tathagata ima pogled transcendentnog uvida.”

„Da li Tathagata ima pogled duhovne intuicije?”

„Da, gospodine, Tathagata ima pogled duhovnog uvida.”

„Da li Tathagata ima pogled ljubavi i samilosti za sva živa bića?”

Subhuti se složio i rekao: „Gospodine, ti voliš sva živa bića.”

„Šta misliš, Subhuti, kad smo se pozivali na zrna peska u reci Gang, da li sam mislio na prava zrna peska?”

„Ne, blaženi gospodine, to je bila samo govorna figura.”

„Subhuti, kada bi bilo toliko reka Gang, koliko ima zrna peska u reci Gang, i kada bi bilo toliko bodha–svetova koliko ima zrna peska u svim tim bezbrojnim rekama, da li bi se ti budha–svetovi smatrali mnogobrojnim?”

„Zaista, vrlo brojnim, blaženi gospodine.”

„Čuje me, Subhuti, u tim bezbrojnim budha–svetovima postoje sva moguća živa bića, sa svim svojim raznim mentalitetima i gledištima, koja su sva poznata Tathagati, ali ni za jedno od njih Tathagata se ne drži kao za neku neosnovanu predstavu, stvarnu po sebi. To su sve samo puke misli. Nijedna od tih bezbrojnih predstava, nakupljenih od iskona, koje će trajati u beskraj, nije autentična.”

(19) Buddha je nastavio: „Šta misliš, Subhuti, ako bi učenik mogao da ponudi dobra dovoljna da se ispune 3.000 univerzuma, da li će tako steći velike zasluge i blagoslove?”

Subhuti je odgovorio: „Poštovani, učenik bi tako stekao velike zasluge i blagoslove.”

Buddha je rekao: „Subhuti, ako bi takvi blagoslovi imali ma kakvu stvarnost, tada bi bili nešto drugo, a ne govorna figura. Tathagata u tom slučaju ne bi koristio reči 'blagoslovi' i 'zasluge'.

(20) Opet je Buddha upitao Subhutija: „Može li se Tathagatina suština spoznati kroz pojave i predstave?”

„Ne, poštovani, Tathagata se ne može spoznati po bilo kakvom obliku ili predstavi. Zašto? Zato što su pojavni oblici i misli nedovoljni da izraze Buddhinu prirodu. Mogu samo da posluže kao puki izrazi i nagoveštaji onoga što je neshvatljivo.”

„Šta misliš, Subhuti, može li priroda Tathagate da bude potpuno spoznata kroz neki od njegovih uzvišenih preobržaja?”

„Ne, poštovani, Tathagata ne može biti potpuno spoznat ni kroz njegove uzvišene preobražaje. Zašto? Zato jer je ono što je Tathagata nazvao 'uzvišeni preobražaji' samo govorna figura. Čak ni najnaprednije bodhisatve nisu sposobne potpuno da shvate ono što je u suštini nespoznatljivo.”

(21) Blaženi je onda upozorio Subhutija rekavši: „Subhuti, ne veruj da Tathagata ikada ovako misli: 'Ja treba da predstavim sistem učenja duhovne istine'. Nikada ne treba da imaš takvu misao. Zašto? Zato što ako neko tako misli, ne samo da je pogrešno razumeo učenje Tathagate, nego će takođe biti i klevetnik. Osim toga, ono na šta se ukazuje kao na 'sistem učenja', nema izričitog značenja, jer se istina ne može saseći na komadiće i složiti u sistem. Reči se mogu koristiti samo kao govorne figure.”

Zatim Subhuti, blagoslovljen prosvetljenom, uzvišenom svesnošću, reče Buddhi: „Blaženi, kada se u budućim vekovima dogodi da neko osećajno biće čuje ovo učenje, da li će se suštinski elementi vere javiti u njegovom srcu?”

Buddha reče: „Zašto, Subhuti, još uvek misliš u takvim neosnovanim odrednicama? Ne postoje takve stvari kao 'osećajna bića', niti ima neosećajnih bića. Zašto? Zato jer ono što ti *misliš* da je osećajno biće, nestvarno je i nepostojeće. Tathagata je koristio takve reči u svom učenju samo kao govorne figure. Stoga je tvoje pitanje neosnovano.”

(22) Subhuti ponovo upita: „Blaženi, kada si postigao potpuno probuđenje, da li si u duhu spoznao da ništa novo nisi naučio?”

Buddha je odgovorio: „Tačno tako, Subhuti. Kada sam dostigao potpuno probuđenje nisam u svom duhu osetio ni jednu neosnovanu predstavu o duhovnoj istini, ni najmanju. Čak su i reči 'potpuno probuđenje' samo puke reči.”

(23a) „Osim toga, Subhuti, to što sam dosegao potpunim probuđenjem, isto je ono što i svi imaju. To je nerazlučivo, ne smatra se ni uzvišenim ni niskim stanjem, nego je sasvim nezavisno od bilo kojih određenih i neosnovanih koncepcija o sopstvu, biću, duši i individuama.”

(23b) „Subhuti, kada je neko nesebično milosrdan, treba da bude moralan imajući na umu da ne postoji razlika između njegovog sopstva, i sopstva drugih. Zato se primenom milosrda ne daje ništa drugo do dobrota i saosećanje. Jedino ćete primenom dobrote postati potpuno prosvetljeni.

Subhuti, ovo što sam rekao o dobroti, ne znači da oni koji su milosrdni treba čvrsto da se drže neosnovanih predstava o dobroti, jer dobrota je samo reč, a milosrde treba da bude spontano i nesebično.”

(24) Buddha je nastavio: „Ako neko sakupi blaga kao 3.000 najviših planina, i dâ ga drugima, njegova (njena) zasluga biće manja od one koju će steći onaj ko jednostavno sprovodi i izučava ovo učenje, i iz dobrote ga izlaže drugima. Ta će osoba steći stotinu puta veću zaslugu, stotine hiljada miliona puta veću zaslugu. To je neuporedivo.”

(25) Blaženi je nastavio: „Zar misliš, Subhuti, da Tathagata smatra: 'Ja ću spasti ljudska bića'? To bi bila ponižavajuća misao. Zašto? Zato što nema ni jednog osećajnog bića koje bi Tathagata mogao da spase. Ako postoje neka bića koja Tathagata spasava, to znači da Tathagata u svom umu održava neke neosnovane koncepcije o pojavama kao što su Ja, drugi, živa bića, individue uopšte. Čak i kada se Tathagata poziva na sebe, on se ne drži ni jedne takve neosnovane predstave. Samo prizemni ljudi misle o svojoj sopstvenosti kao o nečem što je njihovo. Čak i izraz 'prizemni ljudi', koji koristi Tathagata, ne označava da postoje takva bića. Taj izraz je samo upotrebljen kao govorna figura.”

(26) Zatim je Buddha pitao Subhutija: „Šta misliš, Subhuti, da li je moguće poznati Tathagatu pomoću 32 telesna obeležja?”

Subhuti je odgovorio: „Da, poštovani, Tathagata može po njima biti prepoznat.”

„Subhuti, ako je tako, onda bi se i Čakravartin, mitološki kralj (koji je imao takve oznake), mogao nazvati Tathagatom.”

Subhuti je shvatio svoju grešku, pa je rekao: „Poštovani, sada shvatam da se Tathagata ne može poznati po 32 telesna obeležja uzvišenosti.”

Buddha je onda rekao: „Ako bi neko gledajući lik Tathagate tvrdio da poznaje Tathagatu i služi mu, taj bi bio u zabludi i ne bi spoznao pravog Tathagatu.”

(27) Buddha je nastavio: „Subhuti, nemoj misliti ni suprotno, da je Tathagata postigao potpuno probuđenje bez 32 telesne oznake uzvišenosti. Ne misli ni tako. Osim toga, kad počneš da tragaš za potpunim probuđenjem, treba da misliš da sve pojave i sve koncepcije o pojavama treba da se odbace. Zašto? Zato što kad neko traži potpuno probuđenje, ne treba ni da se drži, ni da odbacuje neosnovane koncepcije o stvarnosti.”

(28) „Subhuti, ako neko dâ blaga koliko ima peska u reci Gang, a neko drugi spozna nepostojanje ega u svim stvarima, i tako razume prirodu sopstva, ovaj drugi će steći više blagoslova od onoga koji sprovodi spoljnje milosrde. Zašto? Zato što velike bodhisatve ne smatraju blagoslove i zasluge za lično vlasništvo.”

Subhuti je pitao Buddhu: „Šta Tathagata smatra kada kaže da velike bodhisatve ne vide blagoslove i zasluge kao lične posede?”

Buddha je odgovorio: „Zato što za tim blagoslovima i zaslugama velike bodhisatve nikada nisu žudele, ne vide ih kao lične posede, nego kao opšta svojstva svih bića.”

(29) Buddha je zatim rekao: „Subhuti, ako neko kaže da Tathagata sada dolazi i odlazi, sedi ili leži, taj ne shvata osnovne principe koje naučavam. Zašto? Dok izraz 'Tathagata' znači 'onaj koji je otišao, i onaj ko se vratio', pravi Tathagata nikuda ne odlazi i niotkuda se ne vraća. Ime Tathagata je samo izraz.”

(30) Blaženi je nastavio: „Subhuti, ako neka dobra osoba, bilo muškarac ili žena, može da zahvati 3.000 galaksija, samelje ih u prah i oduva ga u prostor, šta misliš, hoće li taj prah imati individualnu egzistenciju?”

Subhuti je odgovorio: „Da, gospodine, pošto se prah rasuo u beskonačnost, može se reći da ima relativnu egzistenciju. Reči imaju samo figurativno značenje, inače bi predstavljale veru u nezavisno postojanje materije, kao samopostojeće, što nije slučaj.

Osim toga, kada se Tathagata poziva na 3.000 galaksija, on to čini samo u obliku govorne figure. Zašto? Zato što ako 3.000 galaksija zaista postoje, njihova jedina stvarnost počivala bi na kosmičkom jedinstvu – svejedno da li su prah ili galaksije. Samo u smislu kosmičkog jedinstva najvišeg bivstva, može Tathagata s pravom da se poziva na njih.”

Buddha je bio vrlo zadovoljan ovim odgovorom, pa je rekao: „Subhuti, iako se prizemni ljudi uvek drže neosnovanih koncepata o materiji i galaksiji, oni nemaju osnove, to je iluzija smrtnog uma. Čak je i pozivanje na 'kosmičko jedinstvo' nedokučivo.”

(31) Buddha je nastavio: „Ako neko kaže da se Tathagata u svome učenju stalno pozivao na sopstvo, biće, dušu i individualnost, šta misliš, da li je ta osoba razumela smisao učenja?”

Subhuti je odgovorio: „Ne, Blaženi, takva osoba nije razumela tvoje učenje. Jer kada ti govoriš o tome, nemaš u vidu njihovo stvarno postojanje, ti samo koristiš reči kao simbole. Samo tako reči i mogu da se koriste, jer koncepcije, ideje, ograničene istine, i apsolutne istine nisu stvarnije od materijalnih pojava.”

Onda je Blaženi svoju nameru učinio još jasnijom rekavši: „Subhuti, kad ljudi počnu praktično da traže potpuno probuđenje, oni moraju da vide, da opaze, da spoznaju i shvate da sve postojeće stvari i sve duhovne istine nisu ništa, pa ih zato nikako ne treba shvatati u duhu nekih neosnovanih koncepcija.”

(32) Zatim je Buddha nastavio: „Subhuti, ako neko daruje Tathagati blaga dovoljno da se ispuni univerzum, a neki drugi dobri čovek, ili žena, traga za postizanjem potpunog probuđenja, pa marljivo i predano izučava makar i jednu rečenicu ovog učenja, i tumači je drugima, zasluge i blagoslovi ovog drugog će biti mnogo veći.

Subhuti, kako neko može da tumači ovo učenje drugima, a da nema u umu ni jednu neosnovanu koncepciju o stvarima, pojavama i duhovnim istinama? To se, Subhuti, može učiniti samo ako je um potpuno smiren, bez ega, usklađen s putem Tathagate. Zašto? Zato što sve mentalne predstave o materiji, pojavama, i svim uslovljavajućim činionicima, i svim konceptima i idejama koje se odnose na to, su kao snovi, fantazije, mehuri pene, senke, kratkotrajna rosa, blesak svetlosti. Svaki pravi učenik treba ovako da sagledava sve pojave i sve aktivnosti, i tako će mu um biti slobodan, nesebičan i smiren.”